

כתיבה:

פרקים 1-4: רונן וודלינגר וטל דהן, האגודה לזכויות האזרח

פרק 5: אג'נדה – מרכז לאסטרטגיה תקשורתית

פרק 6: רונן וודלינגר ועו"ד טלי ניר, האגודה לזכויות האזרח

עריכה לשונית: מאירה שר

הדוח נכתב במסגרת פרויקט דמוקרטיה, <http://democracy-project.org.il>

הארגונים השותפים לפרויקט: האגודה לזכויות האזרח, אג'נדה – מרכז ישראלי לאזטרטגיה תקשורתית, שתי"ל, סיכוי – העמותה לקידום שוויון אזרחי, וארגונים נוספים.

רכזת הפרויקט: ענת הוד, האגודה לזכויות האזרח.

האגודה לזכויות האזרח בישראל
جمعية حقوق المواطن في إسرائيل
The Association for Civil Rights in Israel

שטתיל
Shatil شتيل

ספטמבר 2010 – מאי 2011

תוכן העניינים

2 תוכן העניינים
3 מבוא
4 פרק ראשון: חינוך לזכויות אדם ולדמוקרטיה והחופש האקדמי
5 אזרחות – לא מספיק
7 אמא'לה, זכויות אדם
9 חיים משותפים? לא בבית ספרנו!
11 יותר מדי דמוקרטיה!?
12 לקבלת הקפקד, יעברו התלמידים ל"הקשב"
13 בלי נכבה
15 פגיעה בחופש האקדמי ובחופש הביטוי בבתי-ספר ובאוניברסיטאות
19 המלצות האגודה בעניין חינוך לזכויות אדם ולדמוקרטיה
21 פרק שני: המיעוט הערבי
21 הקדמה: עשור לאוקטובר – להסיר את הכתם
22 על מיעוטים ודמוקרטיה
23 על זהות ונאמנות
27 דה-לגיטימציה של נבחרת הציבור הערבי
30 יחס עוין וכפיית פתרונות כוהניים
34 עוינות וגזענות
38 האפליה וההדרה נמשכות
40 סיכום
42 פרק שלישי: מוסדות השלטון
42 הכנסת נגד הדמוקרטיה
49 הממשלה נגד הדמוקרטיה ונגד הכנסת
54 הכנסת והממשלה נגד הרשות השופטת ונגד הדמוקרטיה
60 סיכום
62 פרק רביעי: חופש הביטוי, המחאה והפעילות הפוליטית
63 הגבלת הפגנות והתנכלות למפגינים
64 א. לא מאשרים להפגין
65 ב. חסימת המפגינים
65 ג. רוצים להפגין? קודם תשלמו
66 ד. אל תפריעו למנוחתם של אנשי הציבור
70 דיכוי הפגנות בשטחים הכבושים
72 הגבלת חופש העיתונות
76 הצרת צעדיהם של פעילים פוליטיים
77 אין כניסה למתחם ביקורת
78 דה-לגיטימציה לארגונים ולפעילים למען זכויות אדם ושינוי חברתי
82 השלב הבא: אף אחד לא חסין
82 חופש הביטוי של אמנים
84 פרק חמישי: תקשורת ומציאות
85 חופש הביטוי בתקשורת – למי?
91 חופש הביטוי והסתה – היכן עובר הגבול?
94 סיכום והמלצות
95 פרק שישי - זכויות חברתיות ודמוקרטיה
95 תמונת מצב חברתית - עוני, אי-שוויון ופערים
99 נסיגה מתמשכת במימוש זכויות חברתיות
106 הסכנה לדמוקרטיה - אי-שוויון חברתי-כלכלי ופגיעה בדמוקרטיה
111 סיכום: למרות הכל, כשרוצים אפשר לשנות

מבוא

התשובה לשאלה אם מדינה היא דמוקרטית היא לעיתים נדירות תשובה של כן או לא, שחור או לבן. כך, למשל, יכולות להיות דרגות שונות של הפרדת רשויות. אפשר להתייחס לדמוקרטיה כאל מרחב שיכול לנוע בין רחב ומכיל לצר ומדיר, ובקצהו מגיע למשטר חשוך של דיקטטורה של הרוב – או אפילו עריצות של יחידים.

לרוב, המעבר ממצב אחד לשני אינו מתבטא במהפכות מהיום למחר, אלא במדרון חלקלק, שלאט לאט מצמצם את המרחב הניתן לאזרחים לפעול ולהשפיע. החוקר לורנס בריט מונה מספר מאפיינים של משטרים פשיסטיים,¹ היכולים לשמש כתמרוני אזהרה להתדרדרותה של דמוקרטיה, וביניהם: לאומנות קיצונית, זלזול בערכי ובחשיבותן של זכויות האדם, זיהוי וסימון אויבים ושעירים לעזאזל, עליונות הצבא ומיליטריזם דורסני, תקשורת מגויסת, נשלטת וצייתנית, עיסוק אובססיבי בביטחון המדינה, הגנה על חברות גדולות וקשרי הון-שלטון, החלשה של ארגוני עובדים, דיכוי החופש האקדמי ואובדן האמון ברשויות השלטון.

בישראל של השנים האחרונות אנו עדים למפנה מדאיג בתפיסות הציבור את מהות המשטר הדמוקרטי ובפרקטיקה של המדינה ביחס אליו, ולמגמה מפחידה של התגברות רבים מהסימנים האלה. מערכת הבחירות האחרונה, השתקה של התנגדות ומחאה, קידום חקיקה מפלה ושימוש גס בשיח לאומני, גזעני ומסית מצד אנשי ציבור, מהווים תמרוני אזהרה שלא ניתן להתעלם ממנו.

הדוח שלהלן מבקש לתאר את התערערות הדמוקרטיה בישראל בשנים 2009-2010 בשש זירות עיקריות: חינוך לזכויות אדם ולדמוקרטיה והחופש האקדמי; זכויות המיעוט הערבי; מוסדות השלטון – כנסת, ממשלה ובתי המשפט; חופש הביטוי והמחאה; התקשורת; זכויות חברתיות. פרקי הדוח התפרסמו בהדרגה בחודשים ספטמבר 2010 – מאי 2011 במסגרת "פרויקט דמוקרטיה", שמובילים ביחד ארגונים רבים של החברה האזרחית בישראל, ובהם האגודה לזכויות האזרח. בליבו של הפרויקט אתר אינטרנט² בארבע שפות – עברית, ערבית, רוסית ואנגלית, שהוקם בתקווה שיהיה בית לדיון ציבורי ולשיח פתוח על הדמוקרטיה הישראלית ועל סוגיות שעל סדר היום ומעוררות מחלוקת, ומרחב לפעולה למען דמוקרטיה מהותית בישראל.

אנו מאמינים כי בישראל עדיין מפעמת שאיפה לבניית חברה משותפת לכל הקבוצות השונות החיות בה: יהודים, ערבים, דתיות, חילוניות, עולות, ותיקות, מזרחיים, אשכנזים, הומואים, לסביות, טרנסג'נדריות, סטרייטים, אליטות כלכליות ומעוטי יכולת. הדרך היחידה לחיות ביחד היא להסכים על כללי המשחק הדמוקרטיים ולכבד אותם.

¹ Laurence W. Britt, **Fascism Anyone?**, Free Inquiry magazine 23(2), http://www.secularhumanism.org/index.php?section=library&page=britt_23_2.

² אתר פרויקט דמוקרטיה: <http://democracy-project.org.il>